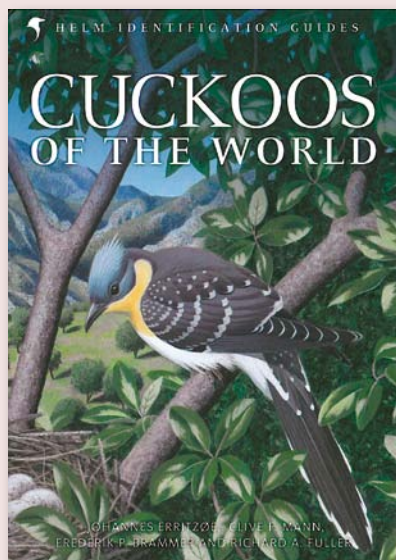

Cuckoos of the World

J. Erritzøe, C.F. Mann, F. Brammer & R.A. Fuller 2012. C. Helm, Londen. ISBN 9780713660340, 480 pp, prijs € 69,-.

Dit boek, uit de inmiddels bekend veronderstelde serie monografieën van uitgeverij C. Helm/A & C Black, beschrijft een zeer diverse groep vogels. De 144 soorten die samen de orde *Cuculiformes* (en tegelijkertijd de familie *Cuculidae*) vormen hebben namelijk een bijzonder grote variatie ontwikkeld, wat ook tot uitdrukking komt in de 38 onderscheiden genera. Koekoeken kennen een wereldwijde verspreiding (Antartica uitgezonderd), waardoor behalve de ons bekende Palearctische koekoeken onder meer ook koels, ani's, coucals en malkoha's worden behandeld. Onbekend is voorts nog trouwens de directe verwantschap van de *Cuculiformes* met andere vogelgroepen, waardoor de plek die de koekoeken in de systematiek innemen nog onduidelijk is. Ondanks de grote verscheidenheid aan soorten en geslachten zijn er een aantal morfologische kenmerken die vrijwel alle koekoeken gemeen hebben, zoals het slanke uiterlijk met een lange staart en het feit dat de eerste en vierde teen naar achteren wijzen. Broedparasitisme behoort, in tegenstelling tot wat sommigen misschien denken, niet tot de gemeenschappelijk eigenschappen.

Het boek begint met een aantal, relatief korte, inleidende hoofdstukken over systematiek, morfologie, rui (weinig over bekend, en veel variatie), geluid, gedrag en voedsel, habitat, trekbewegingen en de broedbiologie. Dat laatstgenoemde hoofdstuk krijgt logischerwijs relatief veel ruimte, omdat koekoeken een van de weinige vogelfamilies vormen waarin alle bekende broedsystemen voorkomen. Het bebroeden van de eigen eieren (in een monogame, polyandrische of polygyne situatie) komt veel voor, naast communale breeding en broedparasitisme. Het is natuurlijk dat laatste waar de koekoeken bekend om staan. Hier is al veel over geschreven dus dit hoofdstuk biedt een samenvatting van bestaande kennis over dit bijzondere fenomeen. Het is zeer interessant om te lezen over de voortdurende wapenwedloop tussen broedparasieten en hun waardvogels, waarbij sommige koekoeken zelfs 'maffia-gedrag' niet schuwen. Dat laatste wil zeggen dat een broedparasiet zijn waardvogel straft als deze laatste de eieren van de koekoek niet accepteert, bijvoorbeeld door dan ook zijn eigen eieren te verwijderen. Overigens zijn er ook soorten koekoeken die af en toe de eieren in het nest van een andere soort leggen, maar daarnaast ook vaak zelf een nest bouwen en 'normaal' broeden.

Na een uitleg over de opzet van de soortteksten en verspreidingskaarten en een verklarende woordenlijst en afkortingenlijst zijn we bij de hoofdmoot van het boek, de soortteksten, aangekomen. Deze worden echter nog voorafgegaan door 36 kleurplaten van hoge kwaliteit, waarop alle soorten en hun (herkenbare) ondersoorten, geslachten, leeftijden en kleurfasen zijn afgebeeld door vier bekende illustratoren. De eigenlijke soortteksten variëren in lengte van één (bij een uitgestorven gewaande soort) tot zeven pagina's (voor 'onze' Koekoek), en kennen de opbouw die we gewend zijn van deze uitgeverij. Dat wil zeggen dat de nadruk enigszins ligt op de herkenning en de variatie in kleden van verschillende (onder) soorten. Toch wordt ook aan de verspreiding, gedrag, habitat en de broedbiologie

veel aandacht besteed; zo worden van de broedparasieten alle bekende waardvogels genoemd, onder verwijzing naar relevante literatuur. Ook (trek)bewegingen komen uitgebreid aan bod. De meeste soorten zijn overigens vooral standvogel, maar sommige zijn langeafstandstrekker, al dan niet reagerend op neerslag (die in dergelijke gevallen de aanzet tot broeden is), waaraan een aantal soorten bijnamen als 'rainbird' of 'storm bird' te danken heeft. Bijzonder trekgedrag vinden we onder meer bij Jacobijnkoekoeken uit India die de Indische Oceaan oversteken om te overwinteren in tropisch Afrika, en bij de Kuifkoekoek die een trekkende populatie heeft op het Noordelijk Halfrond, een standpopulatie rond de evenaar en nog een trekkende populatie in zuidelijk Afrika. Na het voedsel worden nog status (aantallen, waar bekend) en de bescherming van de soorten genoemd. Wat dat laatste betreft moeten twee soorten als (in historische tijden) uitgestorven worden beschouwd, terwijl momenteel negen van de 144 soorten wereldwijd bedreigd zijn volgens *BirdLife International*. Aan de andere kant zouden broedparasieten ook hun waardvogels in de problemen kunnen brengen. Zo wordt wel gesteld dat de Gehelmd Honingeter in Australië dreigt uit te sterven door toedoen van de Vale Koekoek, maar waarschijnlijk heeft de waardvogelpopulatie in dit geval al door andere oorzaken zo'n laag punt bereikt dat een verlaging van het broedsucces door de koekoek nu problematisch is geworden. Want bewijs dat koekoeken hun waardvogels werkelijk bedreigen is nog nooit geleverd. De soortteksten worden afgesloten met een aantal (in totaal 600), meest uitstekende, foto's per soort. Deze verduidelijken nogmaals de variatie binnen de soorten (geslachten, kleurfasen en ondersoorten), al zijn ze hierin minder compleet dan de kleurplaten.

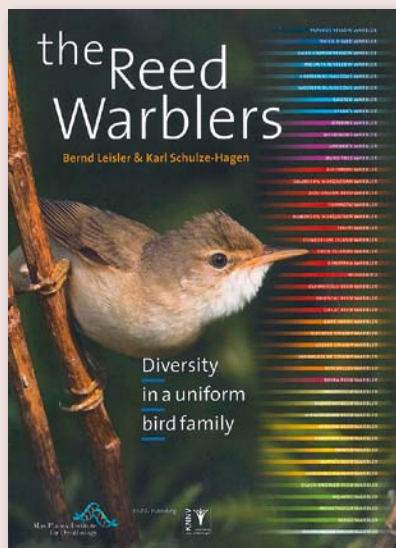
Dit boek is weer een uitstekend voorbeeld van de kwaliteit van de gestaag groeiende reeks monografieën van C. Helm. Over broedparasitisme is al veel geschreven, dus daar voegt deze titel niet veel aan toe, maar voor (bereisde) vogelaars die meer willen weten over de

verscheidenheid aan koekoeken en voor diegenen met een speciale interesse in deze soortgroep heeft het veel te bieden.
– Gert Ottens

The reed warblers

Diversity in a uniform bird family

B. Leisler & K. Schulze-Hagen 2011. KNNV Uitgeverij, Zeist i.s.m. Max Planck Institut für Ornithologie. ISBN 978 90 5011 3915. 327 blz., harde kaft. Prijs € 69,95.

Na de succesvolle uitgave van het prachtige boek over de vogels van de Sahel *'Living on the edge'*, heeft de KNNV Uitgeverij weer een Engelstalig ecologisch boek over vogels uitgegeven. Wederom met prachtige illustraties en boordevol informatie, wordt het onderwerp op een leesbare manier gepresenteerd voor geïnteresseerden en deskundigen. Het boek beschrijft alle aspecten van een op het eerste gezicht saaie groep van bruinachtige vogeltjes die meestal verborgen leven, maar de auteurs, die al vele jaren onderzoek doen naar de rietzangerachtigen, brengen de biologie, taxonomie en ecologie van deze soorten volledig tot leven. Alle aspecten van deze soortgroep komen aan de orde: taxonomie, habitat, voedsel, competitie, zang, reproductie, de strijd tussen de sexen, trek, rui en bescherming. Als je wilt weten hoe soortvorming tot in de finesses plaatsvindt of hoe soorten met parasieten omgaan,

of alles wilt weten over trekstrategieën, dan is dit boek een prachtige ingang. De rietzangerachtigen zijn dan slechts de 'figuranten' die de schrijvers gebruiken om facetten van evolutie en biologie te verklaren.

De auteurs beginnen, wellicht wat ongebruikelijk voor een wetenschappelijke publicatie maar tekenend voor hun enthousiasme, met een bloemlezing of 'tour' door de verschillende soorten en leefgebieden waarbij ze sfeervol de verschillen en diversiteit beschrijven. Het hoofdstuk over taxonomie borduurt daar op voort, en illustreert mooi hoe moderne DNA-technieken en meer 'klassieke' informatie over soorten elkaar aanvullen. Het laat mooi zien dat kleine verschillen er toe doen. Bij de beschrijving miste ik wel een kaartje of tabel die illustreert waar de soorten leven. Van de *Madagascar Brush Warbler* kan ik me wel ongeveer voorstellen waar hij voorkomt, maar ik heb op internet moeten opzoeken waar bijvoorbeeld de *Papyrus Yellow Warbler* leeft. De hoofdstukken over habitat en voedsel beschrijven wederom hoe de verschillen tussen de soorten bepalend zijn voor hun leefwijze. Prachtig hoe de klimkunsten verklaard worden uit de lengte van de tenen. Een ander mooi voorbeeld van een detail dat de auteurs uitwerken is het verband tussen de lengte van de zang en hun leefwijze en habitat. Ook krijgen we een mooi overzicht van de kennis van de relaties tussen koekoeken en rietzangerachtigen en van het sociale gedrag van de Seychellenzanger. Zo komen alle aspecten van broedbiologie aan bod. In een apart hoofdstuk wordt de kolonisatie van eilanden beschreven en de gevolgen die dit heeft voor soortvorming en gedrag.

Elk hoofdstuk begint met een sfeerimpressie of een leuke anekdote. De hoofdstukken zijn vervolgens goed geschreven en de korte alinea's nodigen uit om verder te lezen. Alles is rijkelijk geïllustreerd met prachtige, vaak zeer illustratieve foto's van details uit het leven deze soorten. Grafieken en

tabellen zijn goed zelfstandig leesbaar – zelfs zodanig dat als je uitsluitend de figuren en tabellen raadpleegt – je al een belangrijk deel van de informatie kent. De teksten konden in dat opzicht naar mijn idee her en der iets korter. Elk hoofdstuk eindigt met een eigen samenvatting, waardoor wel overlap ontstaat met de samenvatting van het gehele boek. Maar los van deze kleine kanttekeningen is het een prachtig boek. Als je specifiek geïnteresseerd bent in rietzangerachtigen is het uiteraard een must. Maar ook voor iedereen die in algemene zin iets wil weten over de ecologie van vogels is het een aanrader. De auteurs zijn er zeker in geslaagd de onooglijke bruine vogeltjes in al hun verscheidenheid tot leven te brengen, en ze te laten figureren als hoofdrolspelers in het begrip van evolutie en ecologie van vogels. – Jan van der Winden